

સત્યં પરં ધીમહિ ! તમો યજ્ઞઃ શ્રવણં કૃણોતુ ॥
સત્યં પરં ધીમહિ ! તમો યજ્ઞઃ શ્રવણં કૃણોતુ ॥

સત્યં પરં ધીમહિ । (માગવત)

(અમે પરમ સત્યનું ધ્યાન ધરીએ છીએ.)

શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર

તે જોલી નાંધવા સામે ઉપડેલી જોડી ચળવળ સંબંધમાં

સાચો ખુલાસો

- (૧) શ્રી મેવાડ સરકારનો અગત્યનો ખુલાસો. (તા. ૬-૪-૪૧)
- (૨) વૈષ્ણવ સમિતિના સભ્ય શેઠ શ્રી દેવીદાસ માધવજીનું નિવેદન.
- (૩) શ્રીકૃષ્ણભંડારના અધિકારી શ્રીરણુજીદલાલજીનો ખુલાસો.
- (૪) “ગુજરાતી” પત્રમાં આવેલા લેખોનો સાર.

(તા. ૩૦ મી માર્ચ; તા. ૬ ફી અને ૨૦ મી એપ્રિલ ૧૯૪૧)

કિંમત : રૂ. ૦-૦-૬

મુદ્રક અને પ્રકાશક : નટવરલાલ ઇશ્વરરામ દેસાઈ, બી. એ.

મુદ્રણાલય : “ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડીંગ્સ, એશીન્ટન સર્કલ, ફાટ મુંબઈ

વિ. સં. ૧૯૯૭ વૈશાખ સુદ પાંચમ]

પ્રત ૫૦૦૦

ઈ. સ. ૧-૫-૧૯૪૧

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોંગ્રેસલ કિબાન]

અનુક્રમાંક ૨૨૮૭૪ કિમત ૦.૦૫૬.

પ્રથનામ ડી.આર.જી. દેવલંડાર

વર્ગિક પૃ. ૪૩૪૮૨૫૨૨ ગામ ૯

૧૧ શ્રીકૃષ્ણજનનજી મહાસત્ત્વ વૈષ્ણવ જનતાને આજીવ મવાની
જુગ જાણાવવાનું કે શ્રી નાથદારના ધામના સંબંધમાં

જવાના પ્રશ્નો વખતો વખત પડી ચલા છે અને હજુ પણ કેટલીક
નમે જેને માટે જોન ધારણ કરી બેસી રહેવાથી સંપ્રદાયને અનિષ્ટ પરિ-
ણામ પડે. આવી બાબતોમાં લખિા વખત સુધી ચેરદારી બતાવી આજ પ્રકરણમાં
કેવળ જાણવાનો પ્રસંગ જા હેતુથી હાથ ધરવામાં આવ્યો છે તે સમજાવું નથી. વિવંધતાથી
બહાર થયેલા શાસ્ત્રીએ, નાથદારની પરિસ્થિતિ નજરે જોનારાએને તપાસસમિતિના કાર્યમાં
સાથ આપવાની અપીલ કરી છે અને વૈષ્ણવ કમિટિને તો તે આપણી જ છે એમ કહીને
તેના મોઢા પર હાથ ફેરવવાનો દેખાવ કર્યો છે.

અધમ પ્રયત્ન

એક બાબુથી નાથદારા સમિતિ, ત્યાંના કાયમના રહીશ મુખ્યાળ તથા પંડિત શ્રી
રમાનાથજી અને અધિકારીજી જેવી વ્યક્તિઓ, જેઓએ શ્રી નાથદારા ધામનું જૈરવ સાચ-
વવા આજ દિન સુધી સાચી હકીકતો બહાર પાડી છે, અને જેઓ તેમ કરવાની પોતાની
પવિત્ર ફરજ સમજે છે, તેમને અત્યાર અગાઉ ખોટા પાડી, ઉદ્દેશુર દરબારના કેટલાક
જુના ગુફેગારો તથા ફેરી ફારીઆઓ જેવી વ્યક્તિઓને ઉભી કરી તેમની પાસેથી હકીકતો
બહાર પડાવવામાં આવી છે, અને તે હકીકતોને સત્ય ઠરાવવાવા આ એક અધમ પ્રયત્ન છે
અને એક ફારસ છે. એ ખુલ્લું દેખાઇ આવે છે.

અર્થ સરશે નહિ

આ સંજોગો જોતાં વૈષ્ણવ કમિટિના સભ્યોને તપાસ સમિતિ સમક્ષ હાજર રહેવાનો
કંઈજ અર્થ સરે તેમ નથી, એ સારી રીતે સમજી શકાય તેમ છે; માટે આ તપાસ કમિ-
ટિનું કાર્ય એક ફારસ રૂપ કરી બોળી વૈષ્ણવ જનતાને આંખે ઉંધા પાટા બાંધવાનો આ
એક પ્રયત્ન છે અને પહેલાથી પકડાઇ ગયેલી વાતનો ખોટો આગ્રહ કરી તે સાચી ઠરાવવા
અને તમારો મારીને મોં બાલ રાખવાની આ એક તરફીય સિવાય આમાં બીજો કંઈ
પણ ભાવાર્થ દેખાતો નથી. ("ગુજરાતી" પત્રના તા. ૨૭-૪-૪૧ના અંકમાંથી)

(૭)

શ્રીનાથજીના શ્રીકૃષ્ણજનન-દારનો ખુલાસો

શ્રી નાથદારાને હલકું પાઠવાના પ્રયાસો

આજકાલ મુંબઈ અને બીજે સ્થળોએથી આવતા પેપરોમાં શ્રી નાથદારા સંબંધમાં
તદ્દન ખોટા અવનવા પ્રોપેગેન્ડાથી વૈષ્ણવ સમુદાયમાં ખળભળાટ થઇ રહ્યો છે. આના અંદર
અસત્ય છે એ બીનાને પ્રયાસો કરતાં પણ બહાર ન આવવા દેવા માટે "નાથદાર-
દિન" વિગેરે પાપવા માટે પક્રાર કરી મુંબઈમાંના લાખો પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ સમુદાયમાંથી

અમારા પાસે અસંખ્યને લાખો વૈષ્ણવો એકત્રિય થઈને રહેવા માગે છે, તે
 હાલના સમયે જોઈ શકાય તેવી સીમા રાખી નથી.
 અમારો મુખ્ય મંતવ્ય એ છે કે આ સમયે જે જે
 ખરી પરિસ્થિતિના અહેવાલો

અમેની શ્રીનાથદારાની ખરી પરિસ્થિતિના અહેવાલો જાહેર પે-
 નામજી સાચી, શ્રીનાથજીના ખોટા મુખાબાજી, આસ ઉદયપુર સહાયે તેમજ "ગુજ-
 રા" ૨૦ મી એપ્રિલના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ થોડાક લખાણો તથા કલકત્તાના સદ્ગુરુ શેઠ
 શ્રી નરસિંહદાસ મદનગોપાલજીએ તથા એડવાઇઝરી કમીટીના વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આગેવાન
 પ્રખ્યાત શેઠીઆઓમાંના શ્રીમાન શેઠ સાહેબ શ્રી ચીમનલાલ ગીરધરલાલ પારેખ, તથા શ્રીમાન
 શેઠ શ્રી દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી, તથા શ્રીમાન શેઠ શ્રી ગોવિંદલાલ માણેકલાલ, તથા શ્રીમાન
 શેઠ શ્રી નેહાલાલ કલ્યાણજી, તથા શ્રીમાન પટવારીજી શ્રી રણછોડદાસજી, વિગેરેઓએ દરેક
 પેશરોમાં વખતોવખત ખુલાસો જાહેર કર્યો છે. એ સર્વે સત્યજ છે, આટલું છતાં વૈષ્ણવ
 સમુદાયને જાણવાનું હવે કંઈ બાકી રહેવું ન હોવું જોઈએ.

આ સિવાય મુંબઈના સુપ્રસિદ્ધ જાહેરી શેઠ શ્રી દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસીએ પોતાનું
 નિવેદન જે મુંબઈ સમાચાર તા. ૨૩ ના અંકમાં પ્રગટ કરેલ છે તે આ પ્રકરણનું
 સ્પષ્ટીકરણ દાખવી આપે છે.

શ્રી મહારાણા સાહેબની સેવા

શ્રીમાન હિંદવાસ્ય શ્રીજી હજુર ઉદયપુર મહારાણા સાહેબ, જે પ્રમાણે તેમના વડવાએ
 શ્રીનાથજીની સેવા તેમજ નાથદારાનું માન મર્યાદા રાખતા આવેલ છે તેજ સુજળ રાખી રહ્યા
 છે, તેનો સ્પષ્ટ દાખલો એજ છે કે નાથદારા પ્રકરણના કેટલાએક વાદળાઓને વિધીને બાળ
 તિલકાયતશ્રીને સુરક્ષિત રાખ્યા છે. એવા હિન્દના સૂર્ય ધર્મવીર પ્રત્યે તેમજ તેઓશ્રીની સલ્તનત
 સામે અંદો પ્રચાર કરવો એ હવા સાથે બામકા ભરવા જેવું છે.

પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ સમુદાયને ચેતવણી

અમારા પાસે પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ સમુદાય તરફથી અઢકળ કાગળો, તારો, રજીસ્ટર
 વિગેરે આવ્યા છે અને આવી રહ્યા છે. તેઓને જુદા જુદા જવાબ દેવાનું અશક્ય હોવાથી
 આ ખુલાસાદારા જાહેર કરીએ છીએ કે અત્રેના વિષયમાં આવતા ખોટા જાહેર પ્રોપેગેન્ડાથી
 કામચંદ્રે શ્રીનાથજીની ભેટ સામગ્રી વિગેરે રોકવી નહિ. તેમ જ અત્રે પ્રતિ શંકા વગેરે રાખવી નહિ.
 સેવા પ્રાચીન રૂઢિ પ્રમાણે થાય છે

અત્રેનું દરેક કાર્ય પ્રાચીન રૂઢિ પ્રમાણે વ્યવસ્થિત રીતે ચાલુ છે. શ્રી બાળ તિલકાયત
 શ્રીનાથજીની સેવા કરવા દરરોજ આનંદપૂર્વક મંદિરમાં પધારે છે અને શ્રીની સેવા પ્રાચીન
 મર્યાદા સુજળ થાય છે, તેમજ શ્રીનાથજીને આવતી ભેટ, સામગ્રી વિગેરે સેવા પ્રાચીન પ્રમા-
 નસુજળ બરાબર અંગીકાર થાય છે તે પ્રત્યે કામચંદ્રે શંકા કરવી નહિ.

રણછોડલાલ,

શ્રીનાથજીના શ્રીજીજી ભંડારના અધીકારી, નાથદારા (મેવાડ)

તા. ૨૫ મી નાથદારા, એપ્રિલ.

શ્રી નાયદ્વારાના ખજાના સંબંધમાં મેવાડ સરકારનો સાચો ખુલાસો

ઉદ્દેપુર રાજ્યની સ્ટેટ કાઉન્સિલના વધારાના મંત્રી મીં બી. મહેતા, શ્રી નાયદ્વારાના ધનસંહાર ખોલવા સંબંધમાં નીચે પ્રમાણેનો સાચો ખુલાસો કરે છે, તે સુજ્ઞ વૈષ્ણવ વાંચનારા માટે પ્રકટ કરીએ છીએ:—

જાહેર પ્રજા અને વૈષ્ણવો જોગ યાદી—(તા. ૬-૪-૧૯૪૧)

૧. નાયદ્વારામાં જે રીતે કામ લેવાની મેવાડ સરકારને ફરજ પડી છે તેના પ્રત્યે વિરોધ દર્શાવતા, મુખ્ય પ્રાંતના ગુજરાતી બાષા ખોલનારા પ્રદેશ તથા તે પ્રાંતની આસપાસના દેશીરાજ્યોની જુદી જુદી વૈષ્ણવ શાંતિઓ તરફથી નામદાર મહારાણા સાહેબ તથા મેવાડ સરકાર ઉપર સંખ્યાબંધ તારો આવતા ખરી વસ્તુસ્થિતિનું દુકં ખમાન છપાવવાનું યોગ્ય લાગ્યું છે.

દેખીતી રીતે જ ખીનજવાબદાર અફવાઓ ઉપર આધાર રાખતા, તેમજ તેના મોઢાનારે રાજ્ય પાસેથી સત્ય હકીકત મેળવવાનો પ્રયાસ પણ કર્યો નથી એવા આ તારોમાંના ઘણામાંથી નીકળતા ગર્હણાના ખવનિ પ્રત્યે મેવાડ સરકાર પોતાનો અફસોસ વ્યક્ત કરે છે.

છેલ્લા તિલકાયતોનો ઇતિહાસ

૨. નાયદ્વારાના છેલ્લા ગાદીનશીન તિલકાયત ગોસ્વામી શ્રી ગોવર્ધનલાલજી મહારાજનું ૧૯૩૬ ની સાલમાં સીમલા મુકામે અવસાન થયું. સામાન્ય નિયમ પ્રમાણે તેમનો વારસો તેમના પુત્ર ગો. શ્રી દામોદરલાલજીને મળત. પરંતુ પિતાની હયાતી દરમ્યાન જ દિલ્હીમાં એક નાયનારી સાથેના તેમના ખુલ્લા સંબંધથી, તેમજ ત્યાર પછી પોતાને કાયદેસરની પત્ની તથા બાળકો હોવા છતાં તે નાયનારી સાથેના તેમના લગ્નસંબંધથી શ્રી. દામોદરલાલજીએ વૈષ્ણવ જનતામાં ખળભળાટ મચાવ્યો હતો. એક પવિત્ર મંદિરના ગોસ્વામીને ન જાણે એવું તેમનું વર્તન છોડી દેવાનું તેઓએ કબુલ ન કરતાં મેવાડ સરકારે તેમનો વારસાનો હક્ક નાબુદ કર્યો તથા તેમના પુત્રને, એટલે કે તિલકાયત ગોવર્ધનલાલજી મહારાજના પૌત્ર શ્રી ગોવિંદરાય જીને, એ વારસાહક્ક મળ્યો. આ મુદ્દા ઉપર વધારે વિગતમાં ઉતરવાની જરૂર નથી, કારણ કે એ કેસ બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનની અદાલતોમાં એક ચર્ચાનો બણીતો વિષય છે.

૩. તિલકાયત ગો. શ્રી ગોવર્ધનલાલના પાત્ર શ્રી ગો...
 ઉમરના હોય સગીર છે અને પિતામહનાં મૃત્યુ પછી હાલપુરની કે...
 (મુંબઈમાં) કામદા પ્રમાણે મિલકતનો કબજો હાથમાં લીધો છે. ૧૪ કે ૧૫
 કારણે મિલકત તથા કિમતી ચીજો પિતામહ પોતાની સાથે નામદારથી લઈ
 સીમલામાં તેમના મૃત્યુ બાદ તેમની પાસેની ચાવીઓ લઈ તેમના પુત્ર શ્રી હમોદરલા
 કરી લીધેલી. સગીરની વતી એ ચીજો મેળવવાના રાજ્યના બધા પ્રવાસો નિષ્ફ
 એટલે આ ૧૪ કે ૧૫ પેટીઓમાં શું હતું તેની નોંધ પણ નથી. શ્રી હમોદરલાલજી
 ૧૯૩૬ માં મૃત્યુ પામ્યા.

વહુજી મહારાજની અને બેટીજીની આરાધ

૪. નામદારમાં પોતાના રહેઠાણની બેઠકમાં તિલકાયત, ગોસ્વામી ગોવર્ધનલાલજી
 મહારાજ પોતાની પાછળ મૂકી ગયેલ, તે મિલકતની નોંધ થઈ ગઈ નથી, કારણ કે તેમના
 પુત્રની વિધવાઓ તથા તેમની મોટી પુત્રીઓ (વહુજી તથા બેટીજી) આ પગલાં સામે વિરોધ
 કરેલ. વૈષ્ણવોની સલાહકારક સમિતિની સંમતિથી તે દિશામાં કરવામાં આવેલ ત્યાર પછીના
 પ્રયત્નો પણ તેજ કારણથી નિષ્ફળ ગયા. સન ૧૯૩૬ માં મુંબઈ ખાતે વહુજી મહારાજનું
 અવસાન થયું.

રાજ્યની ફરજ

૫. દેખીતી રીતે જ વસ્તુસ્થિતિ અસંતોષકારક હતી અને આ સુપ્રસિદ્ધ મંદિરની
 મિલકત વિષેની મેવાડ દરબારની જવાબદારી બારે હતી. આ વર્ષની શરૂઆતમાં રાજ્યના
 સૌથી મોટામાં મોટા કાયદાના હિમાયતીને પૂછવામાં આવ્યું. મિનિસ્ટરોની કાઉન્સિલને તેમણે
 સલાહ આપી કે બેઠકને ખોલવી તથા તેની વિગતવાર નોંધ તૈયાર કરવી એ આવશ્યક છે.
 કારણ કે:—

(અ) મંદિર તથા સગીરની અસ્ક્યામતની નોંધ કરવી એ કોર્ટ ઓફ વોર્ડ્સની પ્રાર-
 મિક ફરજ હતી. જે આ ફરજ બજાવવામાં ન આવે તો સગીર, વયમાં આવતાં, ફરિયાદ
 કરી શકે કે કોર્ટ તેના હિતનું સારી રીતે રક્ષણ કર્યું નથી. મંદિર તરફથી પણ એમ
 વાંધો ઉઠાવી શકાય કે તેની મિલકત તિલકાયત મહારાજની જાત મિલકત સાથે સેગમેન્ટ થઈ
 બંધ સલામત રહી નથી.

(આ) તેમાં હિસાબના કાગળો, મુદતનો બાધ આવે એવાં દેવાનાં બોન્ડો, ફરીથી ચાલુ
 કરવાં પડે એવાં શેર સર્ટીફિકેટો તથા ચલણી નાણાં તરીકે બંધ થવાના રૂપિયાના સિક્કાઓ
 હોય કે જે બધાના ઉપર કાંઈ પણ પગલાં લેવાં પડે એમ હોય, અને બેઠકમાં શું છે તે
 વિષે અનેક જાતની અફવાઓ ફેલાતી હતી. કેટલાકનું એમ કહેવું હતું કે તેમાં કાંઈ નથી.
 બીજાઓ કહેતા હતા કે તેમાં સોનું અને કવેરાત છે, બ્યારે વળી બીજાઓનું એમ કહેવું
 હતું કે જે કાંઈ હશે તે બહુ કીમતી નથી. ખરી વાત શું છે તે ચોક્કસ કરવાનું તથા
 અફવાઓને શાંત પાડવાનું જરૂરી હતું.

૧. અને સમાધાન

આ ઉપરથી મેલાડ સરકારે હિમરાવો, સહેરીઓ, મુંબઈ, અમદાવાદ તથા કાઠીઆ-
ના પ્રતિષ્ઠિત સહેરીઓની બનેલી વેપલ્લુવ સલાહકારક સમિતિના સભ્યો, અને ડાટ' ઓફ
વોર્ડસના ભૂતકાળના તથા હાલના મેનેજરો મળીને ૨૩ જાન્યુની ૧૯૫૨ તથા સીનીયર મીની-
સ્ટરની ભતિ દેખરેખ તીએ મિલકતની નોંધ સ્વીકૃતિ એમ નિર્દેશ કર્યો. બેટીજ મહા-
રાજને પણ આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તેમણે તો સરકારના કુકમ વિરુદ્ધ
એવી ચળવળ ચલાવી કે જેથી કરીને સુલેહનો મંજીર પ્રકારે ભંગ થાત; કારણ કે નાથદ્વારા
હીકાના પાસે એક મોટું સ્થાયી લશ્કર તથા પોલીસ ફોર્સ છે. પરંતુ જે મીનીસ્ટરને આ
કામ સોંપવામાં આવ્યું છે તેમની કુનેહ તથા મહત્ત્વતાને લીધે તથા સલાહકારક સમિતિના
સભ્યો કે જેમણે બેટીજ સાથે સંદેશાઓ ચલાવ્યા હતા, તેમની સમજાવવાની શક્તિને લીધે,
બેટીજએ પોતાનું વિરોધી વલણ છોડી દીધું અને બેઠક ખોલાવવાની તથા નોંધ કરાવવાની
લેખિત સંમતિ આપી. આ જગ્યાએ એટલું ઉમેરવાની જરૂર છે કે બેટીજ તથા તેના ભાઈએ
નોંધ લેવાનું શરૂ થાય તે પહેલાં તેમને સાંભળી લેવાનો મુખ્ય પ્રધાન ઉપર તાર કર્યો હતો
અને એટલા ઉપરથી તેમને સાંભળી લેવા માટે એક તારીખ ચુકર કરવામાં આવી હતી,
પરંતુ તેનો લાભ લેવામાં આવ્યો નહોતો.

વિરોધીઓનું અસત્ય અને ગંદુપચારકાય

૭. રાજ્યના સત્તાધીશોના કામ વિષે જુદા જુદા પ્રકારની અસત્ય તથા દુર્ભાવનાયુક્ત
વાતો ચલાવવામાં આવી છે. રાજ્યની ફોજે ગોળીબાર ચલાવ્યો હતો એ વાત ખોટી છે.
ગોસ્વામી મહારાજને અટકમાં રાખવામાં આવ્યા છે એ વાત ખરી નથી. રાજ્યના લશ્કરને
અથવા સાધારણ રીતે જેમને મંદિરમાં પ્રવેશ કરવા દેવામાં આવતો નથી એવી જાતિના
લોકોને મંદિરમાં દાખલ થવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું એ હકીકત પણ સાચી નથી. ઉલટું
રાજ્યે તો ધણીજ ખામેશી તથા નરમાશથી કામ લીધું છે; ન તો લાઠી ચાલી, ન
ગોળીબાર થયો.

ખજાનાની નોંધ ને રાજ્યની શુભ નિષ્ઠા

૮. હવે નોંધ લેવાનું કામ ચાલુ થયું છે, પરંતુ તે પુરું થાય તે પહેલાં થોડાક દિવસો
જોઈશે. સંપૂર્ણ જાતિના વાતાવરણમાં કામ ચલાવવામાં આવે છે, જેઓ આ રાજ તથા
તેના રાજકર્તાને જોળે છે તેમને બેઠકમાંથી જે કાંઈ નીકળે તેને રાજ્યની તીજો-
રીમાં મૂકાવી દેવાનો જરાએ ધરાદો નથી એવી ખાતરી આપવાની જરૂર નથી. જે
મિલકત નીકળશે તેની નોંધ કરી પાછી મૂકી દેવામાં આવશે. નાથદ્વારાનો ખજાનો લઈ
લેવાની લાલસા સ્ટેટને નથી. જે રાજ્યે ૧૭ મી સદીમાં મથુરાના ગોસ્વામી મહારાજને
આશ્રય આપી, એક કિમતી જગીર બક્ષીસ કરી અને જેણે વખતોવખત તેની માલમુ-
તામાં વધારો કર્યો; તેણે ૧૯૩૮ ની સાલમાં મેનજમેન્ટ સંભાળી લીધું ત્યારથી મોટી રકમો
આપી આવક અને ખર્ચ વચ્ચેની ખાધ પુરવાની જોગવાઈ કરી છે.

(૬)

(૨)

શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર અને વૈષ્ણવોનો કોલાહલ

૧ વૈષ્ણવોનું મુખ્ય તીર્થધામ

વલ્લભી વૈષ્ણવોનું એક મોટું તીર્થધામ મેવાડમાં આવેલું શ્રીનાથદ્વારા ક્ષેત્ર છે. આ પવિત્ર સ્થાનની પાછળ અદ્ભુત રહસ્યમય ઇતિહાસ રહેલો છે; અને એક સમયે દેશી રાજ-જ્ઞતા અને ધર્મજ્ઞતાનો સુમેળ હતો, ત્યાં આજે સખત વિરોધભાસ ઉભો થયો છે. પરમેશ્વરને ત્યાંનો ન્યાય છે કે જ્યાં ધન અને ધર્મ એકઠા થાય ત્યાં કલિયુગ પ્રવેશ પામે. શ્રીનાથજીની સ્વયંભૂ મૂર્તિ કહો કે સ્વરૂપ કહો, પણ તેનો ઇતિહાસ જોતાં એમ જણાય છે કે આ મૂર્તિ પ્રથમ તો વ્રજવાસી લોકોની હતી, કોઈ આચાર્ય કે મહારાજની માલીકીની નહોતી. તે જોડીઆઓના હાથમાં ગયેલી, અને તેની પૂજા-સેવા બરાબર થતી ન હોતી ત્યારે વિ. સં. આશરે ૧૫૪૯ માં શ્રીમહાપ્રભુજી વલ્લભાચાર્યે તેનાં દર્શન કરી સેવાનો પ્રબંધ કર્યો, પણ આ સેવાકર્મ જોડીઆ વૈષ્ણવોના હાથમાં રહેવા દીધું હતું; અને કૃષ્ણસખા વ્રજવાસીઓ તેને પોતાની માની તેની સાથે રમતા હતા. આમ લગભગ ૧૦૦ વર્ષ ચાલ્યું.

૨ વલ્લભીવંશના હાથમાં વહીવટ

આશરે ૧૬૨૮ માં શ્રીવલ્લભાચાર્યના બીજા પુત્ર શ્રીગુણાધિજી વિકૃલનાથજીએ રાજખટપટ ચલાવી અકબરના સમયમાં તેની સેવા વગેરે પોતાના હાથમાં લીધી, અને જોડીઆઓને દૂર કરી વ્રજવાસીઓને હાથમાં રાખ્યા. તેમના પછી તેનો સર્વ વહીવટ વલ્લભ વંશવાળાઓના હાથમાં રહ્યો, અને તેનો મહિમા વધ્યો. શ્રીગુણાધિજી અને તેમના પુત્રોએ વંશપરંપરા વૈષ્ણવોને મંત્રદીક્ષા આપી, કંઠી બંધાવી પોતાનો અલગ વાડો જમાવ્યો, અને વલ્લભી વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓની સેવાભેટથી શ્રીનાથજીની સેવા રાજભોગાદિ પ્રકારમાં ઠાઠ વધ્યો, અને દેવદ્રવ્યમાં વૃદ્ધિ થતી ચાલી. આ દેવદ્રવ્ય અને મહારાજોને ધરેલી ગુરુભેટ-એ બે નોખાં પાડવામાં આવે છે, પણ તે સર્વ નામ માત્રનો-વાચારંભણનો વિકારભેદ છે. બધાના કુલ માલીકો વૈષ્ણવોને બદલે મહારાજો થઈ પડ્યા છે અને તે સર્વ તેઓ પોતાની ખાનગી માલીકી તરીકે ગણાવે છે. એટલે મહારાજોએ ધર્મને નામે એવા તો અવળા પાટા અંધશ્રદ્ધાના બંધાવ્યા છે કે વૈષ્ણવો બેદરકાર રહે છે.

૩ ઉદેપુરે આપેલું રક્ષણ અને મદદ

આમ લગભગ બીજાં સો વરસ ચાલ્યા બાદ આલમગીર ઔરંગઝેબ બાદશાહે મુસલ-માની ધર્મ પ્રમાણે મૂર્તિ ખંડન કરવાને વ્રજમંડળમાં લશ્કર મોકલ્યું. પણ આ વાતની ખબર જોડીઆ ગુણાધિજી મહારાજોને પડવાથી તેઓ શ્રીનાથજીની મૂર્તિ અને ઠાકોરજીને નામે એકઠો કરેલો ધનભંડાર લઈને રતોવાઈ નાઠા; (સં. ૧૭૨૬ માં) અને રાજપુતાનાનાં અનેક રાજ્યોમાં લગભગ ૧૧ થી ૨ વરસ ભ્રમ્યા, પણ કોઈએ બાદશાહ ઔરંગઝેબના ભયથી સ્થિર આશ્રય આપ્યો નહિ; ત્યારે ઉદેપુરના હિન્દુ ધર્મના રક્ષક સૂર્યવંશી અને ભગવાન એકલિંગજીના ઉપાસક મહારાજા રાજસિંહે હિન્દુ ધર્મની અવહેલના થતી જોઈ ધર્માભિમાનથી પ્રેરાઈ દાહિજી મહારાજને મેવાડની પર્વતમાળા વચ્ચે આવેલા સિહાડ (હાલના નાથદ્વારા)માં આશ્રય આપ્યો; (વિ. સં. ૧૭૨૮ માં) અને જીવના જોખમે ધસી આવતા મોગલ સૈન્યને અટકાવી,

... ને પાછો વાળ્યો. આ લગાઈમાં ઘણા શરવીર રાજપુતોએ પ્રાણ આપ્યા હતા. આ ઉપકાર શ્રીનાથજીના વૈષ્ણવ મહારાજો ઉપર જોવો તેવો નથી. જો તે સમયે આરંગજેબ હાર્યો નહિ હોતે તો શ્રીનાથજી માટે અને મહારાજો માટે બહુ મોટી આફત આવતે અને શું બનતે તેની કલ્પના કરવાનું જ અમારા સુઘ વાચકો ઉપર છોડીએ છીએ.

૪ રાજપુતોના પ્રાણત્યાગ

ઉદેપુરના મહારાજાઓએ તે પછી કાંકરોળી અને શ્રી નાથદ્વારા બંનેના વૈષ્ણવ મહારાજો પ્રતિ માન રાખ્યું છે, લક્ષિતભાવ દર્શાવ્યો છે, અને સેવામાં અંતરાય આદિ ન આવે તે માટે યામો વગેરે જાગીરો આપી છે, કરવેરા માફ કર્યા છે, અને યાત્રાળુઓને આવવાજવાની છુટ આપી છે. મેવાડમાં આવ્યા પછી શ્રીનાથજીનો મહિમા વધ્યો, અને લાખો રૂપીઆ દેવદ્રવ્ય તરીકે વૈષ્ણવોએ અને રાજપુતાનાના રાજા-મહારાજાઓએ આપ્યા. તે સર્વ ઉદેપુરના મહારાજાએ વગર દખલગિરિએ રહેવા દીધા અને હજારો રાજપુતોએ પ્રાણના ભોગે રક્ષણ કર્યું તેનો બદલો લેવાનો વિચાર પણ કદી કર્યો નથી.

૫ ધર્મ માટે વટલેલા પ્રજવાસીઓ

કહેવાય છે કે જ્યારે શ્રીનાથજીને લઈને દાઉજ મહારાજ મેવાડ પધાર્યા, ત્યારે કેટલાક પ્રજવાસીઓ મુસલમાની લશ્કરનો વેશ લઈને શ્રીનાથજીનો ખજાનો જીવના જોખમે લઈ આવ્યા હતા. રસ્તામાં મોગલ સૈન્ય મળ્યું ત્યારે ખજાનો બચાવવા માટે તેઓએ મુસલમાનો સાથે ખાધું પીધું હતું. આનો બદલો તેઓને એ મળ્યો કે તેઓ જાતિબદ્ધિભૂત થયા.

ધર્મકાર્ય માટે આપતકાળમાં આવું જોખમ ઉઠાવનારા વટલેલા પ્રજવાસીઓને કોઈ મહારાજ ફરી બ્રહ્મસંબંધ કરાવી, કહેવાતો શરણમંત્ર કે તુલસીની નવી કંઠી બંધાવી, ફરી પાછા હિંદુ ધર્મમાં લઈ શક્યા નહિ એ શોકની વાત છે. સ્વાર્થી મહારાજોને ખજાનો ખપ્યો પણ તેમના રક્ષણહારોને પવિત્ર કરવાની શક્તિ તેઓમાં રહી ન હતી. કેવી અને કેટલી શરમની વાત છે !! કહેવાય છે કે પેલા ધર્મભ્રષ્ટ થયેલા અને પર-ધર્મમાં નાખુશીથી વટલાયલા મુસ્લીમ પ્રજવાસીઓને અને તેમના વંશજોને આજ સુધી વરસમાં એક દિવસ શ્રીનાથજીનાં દર્શન કરવા દેવામાં આવે છે, અને થોડુંક અનાજ આપવામાં આવે છે. આ પ્રજવાસીઓના વંશજો પણ આજે શ્રીનાથજીનો ધન ભંડાર ઉદેપુર નરેશના હાથે ખુલે તેની વિરૂદ્ધ છે, એમ સ્વાર્થી લોકોએ પોકારણુ કરી મુક્યું છે. હજી આજે પણ આ અમુક સંજોગોમાં ધર્મરક્ષા માટે કહેવાતા વટલાયલા પ્રજવાસીઓને ફરી પાછા હિંદુ ધર્મમાં જો લેવામાં આવે તો કેટલું સારું શુદ્ધિ-સંગઠન સમાજ માટે અને ધર્મ માટે થાય ! આમ થાય તો જ પુષ્ટિ માર્ગ વિશ્વધર્મ થવાને લાયક છે, એમ કંઈક કહી શકાય. બાકી બીજા બધા તો મોઢાના ફડાકા છે.

૬ હોલ્કરનું શ્રીનાથદ્વારા ઉપર આક્રમણ (સં. ૧૮૫૮ માં)

આ મુસ્લીમ આક્રમણ પછી સિંધિયા-હોલ્કરની મારામારીના સમયમાં, તેને નાણાંની જરૂર પડી ત્યારે એક હોલ્કરે શ્રીનાથજી ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું; ત્યારે પણ ઉદેપુરવાળાએ શ્રીનાથદ્વારાનું રક્ષણ કરી, હોલ્કરને સમજાવીને પાછો વાળ્યો હતો. તે વખતે શ્રીનાથજીને સિદ્ધાડમાં ધર્યાડ ટેકરીની તલેટીમાં ખસેડવામાં આવ્યા હતા. આ હતું હિંદુઓનું હિંદુઓ ઉપરનું આક્રમણ છતાં તેનો બચાવ ઉદેપુર રાજ્યે કર્યો હતો.

૭ શ્રીનાથદારામાં ચામીઓ પર ભુલમ

તે પછી શ્રીનાથદારામાં કંઈ મોટી ઉલ્લપાચલ થઈ નથી. પણ વૈષ્ણવ મહારાજોને વૈષ્ણવ યાત્રાળુઓ ઉપર ભુલમ અતિશય વધી પડ્યો હતો, અને તેઓ ભેરભુલમથી વૈષ્ણવોને ચતાવી એટલા સામગ્રીને પૂનામે પેસા કઢાવતા હતા. આખરે ઇ. સ. ૧૮૭૬ ના સુમારમાં ઉદેપુરનરેશ વૈષ્ણવોના પોકારને માન આપી ધર્મસત્તા ઉપર રાજસત્તાની હકુમત ચલાવી, તિલકાયત શ્રી ગિરધરલાલજીને પદબ્રષ્ટ કરી, ગોલોકવાસી તિલકાયત શ્રી ગોવર્ધનલાલજી મહારાજને સગીર વયમાં શ્રી નાથજીની ગાદીએ બેસાડ્યા. આ બતાવે છે કે વલ્લભીપંથના મોટામાં મોટા તિલકાયત પણ ઉદેપુરના રાણાની હકુમત નીચે જ છે. ત્યારથી વૈષ્ણવ યાત્રાળુઓ ઉપરનો ભુલમ ઓછો થયો.

૮ બાપદીકરાનો ઝઘડો

ગિરધરલાલજી અને ગોવર્ધનલાલજી—બાપ—દીકરા વચ્ચે દેવદ્રવ્ય અને ગુરુ—દ્રવ્ય સંબંધમાં, દેશી રાજ્યની જાગીરો અને બ્રિટિશ હદમાંની જાગીરો સંબંધમાં કાર્ટો અને પ્રીવિ કાઉન્સિલ સુધી ખટલા લડાયા હતા અને તેમાં લાખો રૂપીઆનો ધૂમાડો થયો હતો. આ તિલકાયત શ્રી ગોવર્ધનલાલજી મહારાજના લીલાપ્રવેશ પછી (ઇ. સ. ૧૯૩૩ માં) તેમના પુત્ર શ્રી દામોદરલાલજીની પાછલા સમયમાં (ઇ. સ. ૧૯૩૦ પછી) બુદ્ધિ બ્રષ્ટ થવાથી તેઓ કાંઈ હંસા નામની બડી જાતની નાચનારીના ફંદામાં ફસ્યા, અને તેણે લાખો રૂપીઆનું પાણી ક્યું અને કેટલાક બદમાસ લૂચ્યા વૈષ્ણવોએ અને સ્વાથી શાસ્ત્રીઓએ તેમની પડખે બરાબરને તેમને સાચી રાહ ઉપર આવવા દીધા નહિ. તે વખતે તેમણે શ્રીનાથજીનો નિલમનો એક હાર અને ચીબુકમાં બિરાજતો હીરો ચોરી લઈ બજારમાં વેચ્યો હતો. આ વસ્તુઓ પણ હાલના ઉદેપુર રાજ્યે જ છોડાવી હતી. આમ લાખો રૂપીઆ વેડફાઈ ગયા ત્યારે આજે જે વૈષ્ણવો શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર ઉદેપુરનરેશના સામનો અને અધિકારીઓને હાથે ખુલે છે તે સામે શોરબકાર કરી રહ્યા છે તેઓ ક્યું બોલ્યા નહીં, પણ દામોદરલાલજીના ધર્મભંગ અને સામાજિક વાંક ચલાવી લીધો અને ખોટોખોટા બચાવો કર્યા. આ દારણે ઉદેપુરનરેશે તિ. ગોવર્ધનલાલજી મહારાજ પછી શ્રીદામોદરલાલને ગાદી ન આપી, પણ તેમના નાના પુત્ર શ્રી ગોવિંદરાયજીને આપી છે. તેને અંગે કાર્ટમાં રૂ. બે ચાર લાખ ખર્ચાઈ ગયા હતા. તે વખતે પણ સ્વાથી અને ઢોંગી વૈષ્ણવોએ રાજ્ય અને વૈષ્ણવ સમિતિ સામે ખૂબ પ્રચારકાર્ય તે વખતે ક્યું હતું. પણ શ્રી દામોદરલાલજી અચાનક કાળધર્મને પામી લીલાવસ થવાથી આગળ ખટપટ અટકી ગઈ. (ઇ. સ. ૧૯૩૬)

૯ ઉદેપુર હસ્તક વહિવટ

તે પછી હાલના તિલકાયત શ્રી ગોવિંદરાયજી ઉદેપુરના મહારાણાની કૃપાથી શ્રીનાથજીની ગાદીએ આવ્યા. તેમને પ્રાયશ્ચિત્ત આપવામાં વૈષ્ણવોએ અને કેટલાક તેની જમાતના મહારાજોએ અને કહેવાતા શાસ્ત્રીઓએ ઘણાં કુહાડા રચ્યા પણ તેઓનું કાંઈ ફાળ્યું નહીં, પણ તેને અંગે રાજ્યને તેમજ શ્રી નાથદારાના શ્રીકૃષ્ણ ભંડારને નકામું વિશેષ ખર્ચ થયું. ઉદેપુરનરેશે 'કાર્ટ' ઓફ વોર્ડ્સની રૂએ સગીર ગોવિંદલાલજીના લાભ માટે શ્રીનાથદારાનો વહિવટ ચલાવવા પોતાના માણસો નિમ્યા અને વૈષ્ણવો તરફથી એક સમિતિ નીમી. એ બંનેની સલાહથી શ્રીનાથદારાનો વહિવટ સુખરૂપ ચાલ્યો છે, છતાં કેટલાક વિલસતોષી,

જોડાસી, નિ. શ્રી દામોદરલાલજીને આડે માર્ગે દોરવી જનારા અને હરામનું હજમ કરનારા વૈષ્ણવોએ અને સામીઓએ પોતાનો લાભ ફાવતો ન હોવાથી તેઓએ વૈષ્ણવ સમિતિની અને ઉદેપુર નરેશની તેમજ તેમના કારભારીઓની નિંદાનું પ્રચારકાર્ય ઉપાધ્યું.

૧૦ દેશી રાજ્યોની વગોવણી

આ સમયે આખા હિંદમાં દેશી રાજ્યોને ઉચલાવી નાખવા માટે અને હિંદમાં સર્વત્ર પ્રજાકીય રાજતંત્ર હાથવેંતમાં સ્થાપવા માટે મં. ગાંધીજીની દોરવણી હેઠળ દેશી રાજ્યવિરોધી ચળવળો ઉપાડાયેલી, તેથી ઉદેપુર રાજ્યે લીધેલાં પગલાં સાચાં છે કે ખોટાં છે તે જાણવાની ચળવળ ખોર વર્તમાનપત્રકારોએ દરકાર કરી નહિ, અને સ્વાથી લોકોએ ઉદેપુર રાજ્ય અને વૈષ્ણવ સમિતિ વિરુદ્ધ જે અગડબંગ જેવું લખાણ છાપવા આપ્યું તે છાપ્યું. પણ તેથી કાંઈ મામલો સુધરે ખરો? રાજસત્તા અને સમિતિ મક્કમ રહ્યાં. રાજ્યસત્તાએ શ્રી ગોવર્ધનલાલજી મહારાજના અને શ્રી દામોદરલાલજીના નિધન પછી સમિતિની ઇચ્છાને માન આપી તેજ વખતે ખજાનામાં થું છે, તેની યાદી ન કરતાં સીલ મારી રાખ્યાં.

૧૧ સાવચેતીનાં પગલાં

તિલકાચત શ્રીગોવિંદરાયજીને પ્રાયશ્ચિત્ત આપી યજ્ઞોપવીત કરવાનો સમય આવ્યો ત્યારે વૈષ્ણવ સમિતિએ સંજલ્યા પ્રમાણે ત્રીસ હજાર રૂપીઆ ખર્ચવા મંજૂર કર્યા, છતાં શ્રી ગોવિંદરાયજી અને બેટીજીની આસપાસ એકઠાં થયેલાં ખાઉદાસિયાઓએ ખીજ ચાલીસ હજાર વધુ રૂપીઆનો ખર્ચ કરી નાખ્યો કહેવાય છે, અને રાજ્ય પાસેથી તે રૂપીઆ ઉછીના લીધા. હુર્યા માણસો અંદરખાનેથી ચાલાકી કરીને ખજાનો ઉડાવી ન દે તે માટે શ્રી નાથજીનો ધનભંડાર ખોલવાની જરૂર ડોટ ઓફ વાડસના કાયદા પ્રમાણે આજે જણાઈ છે, એમાં થું મોટી આફત વૈષ્ણવ ધર્મ ઉપર આવી પડી છે, તે અમે સમજી શકતા નથી. સગીરની મિલકત શી છે તેની રાજ તરફથી યાદી થવાની જરૂર છે. આજે જે પોકરાણુ કરી મુકવામાં આવ્યું છે, અને તેમાં બણેલા વગરબણેલા, સમજી ખીનસમજીઓ, પદવીધારી અને વકીલ વૈષ્ણવો સુદાં જોડાઈ ગયા છે એ નવાઈની વાત છે.

૧૨ અવળું પ્રચારકાર્ય

ખજાનો ખુલે અને તેની રીતસરની નોંધ થાય, અને તે ફરજ અદા કરવામાં વપરાય તેમાં વાંધો શા માટે ઉઠાવવામાં આવે છે તે અમને તેમજ તટસ્થોને સમજાતું નથી. આખરે વેવલા વૈષ્ણવોની ગમે તેટલી ધાંધલ, ધમાલ, પ્રચારકાર્ય, વિરોધના ઠરાવો અને પરદેશી વિદ્વાયતી સત્તાવાળાઓને આપણા ધર્મના કાર્યમાં દખલગિરિ કરવાના તારો મોકલાયા છતાં ઉદેપુર રાજ્યે ગયા સોમવારે ખજાનો ખોલ્યો છે અને તેની નોંધ લીધી છે, યાદી કરી છે. ખજાનો ખોલાય અને યાદી થાય તેમાં વાંધો શો હોઈ શકે? નાહકના ખીચારા બાલ તિલકાચતને અને બેટીજીને સેવાકાર્યમાં ભંગ કરાવી, 'શ્રીકૃષ્ણ: શરણું મમ' વગેરે મંત્રોચ્ચારને બદલે હિંદમાં 'બંદુક બંદુક'ના જપો વૈષ્ણવ ચળવળીઓએ જપાવ્યા છે, તે થું સાઈ કહેવાય? ચિંતા કદાપિ ન કાર્યા—એ સિદ્ધાંત થું બ્યર્થ ગયો છે? કેમ કાંઈ મહારાજો ગોવિંદરાયજીની મદદે જઈ પુગ્યા નહિ? પણ ઉલટા 'મદદ કરવા આવો'ના તાર આવ્યાથી મુંબાઈના અને બહારગામના કેટલાક ગોસ્વામી મહારાજોની તબિયત જમડી આવી છે.

૧૩ વૈષ્ણવોનું અર્થ કર્તવ્ય

આવા સમયમાં સાચા વૈષ્ણવોનું શું કર્તવ્ય હોય શકે? એજ કે તેમણે ભેટ ધરેલા પૈસા ગમે તેમ ઉડાવી દેવાય નહિ, પણ શુંસાધજી મહારાજે ઉપર અંકુશ મુકી, તેઓને ઠાકારજીની મિલકત ખાતગી ગણવાનો હક્ક નથી એ ઠરાવી, દરેક મંદિરોનો વડિવટ વૈષ્ણવોના હાથમાં લઈ લેવો જોઈએ. અને મહારાજેને મળતી ગુરુભેટમાંથી તેમનો સંસાર નિવ-મિત અને મર્યાદાશીળ રહે તેવી ચોખ્ખા ઘડવી જોઈએ. વૈષ્ણવોએ મહારાજે કે શ્રીનાથજીને કે ઠાકારજીને ભેટસામગ્રી રૂપે ધરાવેલા અને શ્રીકૃષ્ણપર્ણ કરાયેલા પૈસા શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપના સેવાકાર્ય માટે જ વપરાય છે કે નહિ તે જોવાની શું તેમની ફરજ નથી? કે બાપ-દીકરા કારટ દરબારમાં ઉડાવે, દામોદરલાલજીઓ હંસા નાચનારીઓ પાછળ ગાંડા થઈને ઉડાવે, કે સીનેમા નાટકમાં, વિલાસમાં, રંગરાગમાં ઉડાવે, તે અટકાવવાની શું તેઓની ફરજ નથી? મહારાજે તાગરૂચિત્રા કરે, તેમના પાશખાનો મોજમજલ ઉડાવે, અને ભેટ ધરનાર લાખો વૈષ્ણવો જૂએ મરે, વૈષ્ણવ વિધવાઓ દુઃખી થાય, બાળકો ટળવળે અને ધર્મશિક્ષણથી અજાત રહે, પરધર્મમાં વટલી જાય એ વગેરે શું સહન કરી લેવા જેવું છે? મહારાજે પોતે નાથ, લાલ, રાય વગેરે બનીને શ્રીકૃષ્ણ તરીકે પૂજવે અને વૈષ્ણવોને દાસી ગુલામી કાટીમાં રાખી મુકે છે, તે ક્યાં સુધી લઈ ચલાવવું છે?

૧૪ વૈષ્ણવોની ભેટ વૈષ્ણવોનાં હિત માટે

અમારી તો વૈષ્ણવ જનતાને એકજ વિનંતિ છે કે, જેમ નિરૂપતિ બાગાજીમાં, રામાનુજ અને મધ્વમતવાળા વૈષ્ણવો માટે દેવદ્રવ્ય અને ગુરુદ્રવ્ય વપરાય છે તેમ શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર પણ ઠાકારજીના, મહારાજેના, અને વૈષ્ણવોના એમ ત્રણેના લાભ માટે વપરાય; અને રાજસત્તા સાથે અગડામણ ન થાય, તેવી વ્યવસ્થા ઉભી કરવા માટે વૈષ્ણવો શા માટે આદિલનો નથી કરતા? નિર્બંધમાં શ્રી મહાપ્રભુએ જગન્નાથ, બાલાજી, વિક્રમ, વ્યંકટેશ વગેરે સ્થળોની વ્યવસ્થાનું અનુકરણ કરવાનું કહેલું, આ સ્થળે અમને સાંભરે છે. (નિર્બંધ સર્વાનિર્ણય પ્રકરણ, પ્રલોક ૨૫૫) તેને બદલે હમણાં તો ધર્મરક્ષક ઉદેપુર રાજ્ય વિરૂદ્ધ શરમજનક અવળું પ્રચારકાર્ય થઈ રહ્યું છે, તે જોઈને કોને શોક નહિ થાય? ભક્ત અને ભગવાન વચ્ચે અભેદભાવ નિત્ય રહેવો જોઈએ, ઇતિહાસ જોતાં શ્રીનાથજી વ્રજમંડળમાં વ્રજવાસીઓની સાથે રમતા, ખેલતા, અને કોઈને તેની સેવા કરવા દેવાનો પ્રતિબંધ ન હોતો, તે સમય ક્યાં અને આજનો સમય ક્યાં? તે જ શ્રીનાથજીના સ્વરૂપને આજે એટલું બધું અસ્પૃશ્ય રાખવામાં આવ્યું છે કે તેને અમુક માણસો સિવાય કોઈ અડકી શકતું નથી, અને અડકીને સેવા કરનાર દામોદરલાલજી જેવા ધર્મઘ્રષ્ટ પણ થાય છે. આ શું સહન કરવા જેવું છે?

૧૫ સાચી વૈષ્ણવતાનો ઉદ્ય ક્યારે?

ભાગવતમાં ભગવાનને મળવામાં અંતરાય નાંખનારા જયવિજય પોળીઆના શા હાલ ભક્તોએ ક્યાં હતા તે કેમ ભૂલી જવાય છે? મહારાજે આજે જયવિજય જેવા પાપદા છે, જે ભક્તોને દૂર રાખે છે, અને ધન માલ ઉડાવે છે. આ સ્થિતિ સુધારવાની જરૂર છે. વૈષ્ણવોએ રાજસત્તાની મદદથી શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર વ્રજવાસીઓ અને ત્યાંના બીજા વૈષ્ણવોના હિત અને ઉપયોગી કાર્ય માટે વપરાય તે માટે વ્યવસ્થા કરવાની અને ચળવળ ઉપાડવાની

રહે છે. શ્રી શ્રીના સ્વરૂપને તો પોતાના આણુ નેક ભોગથી પણ સંતોષ છે. ભગવાનની હાથી વૈષ્ણવ સૃષ્ટિ દુઃખી થાય, તેનો ઉદ્ધય થાય નહિ, તેની સ્થિતિ સુધરે નહિ, જગતને ધન કરનારી સાચી વૈષ્ણવતા પ્રસરે નહીં અને મહારાજોને પોષવામાં લખલૂટ આંધળો મર્ચ થાય એ શ્રીનાથજી પણ ઝાઝો સમય સાંખી નહિ રહે. તેના પ્રત્યક્ષ દાખલા મળ્યા મઃ એટલા માટે શ્રીનાથજીનો ખુલેલા ધનભંડારનો ઉપયોગ લોકકલ્યાણ માટે થાય, અને શ્રીનાથજી, ભક્ત વૈષ્ણવો, મહારાજો, અને રાજસત્તા-એ ચારેનું હિત અને અભ્યુદય થઈ નેત્રિયસુ પ્રાપ્ત થાય, તેવી ધાર્મિક યોજના ધડવાની વૈષ્ણવોની ફરજ છે, પણ હાલની યજ્ઞવળ તો વખોડવા જેવી છે. સર્વકર્તાહર્તા શ્રીનાથજી સર્વને સન્મતિ આપો.

(“યુજ્જરાતી” પત્રના તા. ૩૦-૩-૪૧ ના અંકમાંથી ઉતારો.)

(૩)

વૈષ્ણવ સમિતિ સામે મિથ્યા કાલાહલ

શ્રીનાથદ્વારામાં શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર, સગીર બાલનિલકાયતના લાભમાં, તેના કાયદે-પરના વાતી અને રક્ષક ગોબ્રાહ્મણ પ્રતિપાલક અને હિન્દુ ધર્મપ્રેમી ઉદેપુર નરેશ, કોર્ટસ ઓફ વાડસના નિયમાનુસાર ખોલે, તેની નોંધ લે, તે સામે ફટલાક સ્વાર્થી, દંભી, વેવલા વૈષ્ણવોની આડે માર્ગે લઈ જનારી ઉશ્કેરણી, લંબેરણી અને ચળવળથી પુષ્ટિમાગી વૈષ્ણવ સમાજમાં, ચાહના પ્યાલામાં તોફાનની માફક કાલાહલ, પોકરાણુ, ઉલ્કાપાત થઈ રહ્યો છે. તે સાથે દેશી રાજ્યો ત્રિરૂદ્ધ કાષ્ઠ પણ બહાને ગંદું પ્રચારકાર્ય કરવામાં રોકાયેલાં ફટલાંક વર્તમાનપત્રોએ સાથ પૂરવાથી તેને વૈષ્ણવ સમાજમાં પ્રલયકાળના જેવું રૂપ મળી ગયું છે. આ દંભી વેવલા વૈષ્ણવોની ચાલખાજીમાં ભલભલા ભણેલા વકીલ, બારીસ્ટરો અને પદવી-ધારીઓ, શાસ્ત્રીઓ વગેરે પણ ફસાઈ ગયા છે. શ્રીનાથજીનો ધનભંડાર ખોલાય, તેની રીતસર નોંધ લેવાય, તેનો વાજખી રીતે ઉપયોગ થાય, તે સામે વાંધો શા માટે હોઈ શકે, તે જ પ્રથમ પહેલા ગણેશમાં કાઢને સમજવું નથી, અને ઉક્ત ચળવળખેરીયા, ધમાલીયા, સ્વાર્થ-સાધુ, લખાડ, વેવલા વૈષ્ણવો પણ સમજવી શક્તા નથી, પણ ઉદેપુર રાજ્ય કેમ કાષ્ઠ લૂંટારું હોય, ધાડપાડુ હોય તેમ માની લઈ, વૈષ્ણવ શ્રીમંતોની સમિતિના સભ્યો લુચ્યા, દોંગા અને રાજ્યની સેહમાં દબાઈ જનારા હોય, તેમ માની સમજી લઈ તેઓ તરફથી જે સાચા ખુલાસાઓ થાય તે તરફ દુર્લક્ષ કરી, સમિતિને દ્રોહી ઠરાવી, નાલાયક ઠરાવીને ઉખેડી તાંખવાની તેઓ વાતો કરે છે, તેમ આગલી પાછલી નિર્થક બાબતો કે જેના ખુલાસાઓ અનેક વાર થઈ ગયા છે તે વિશે ખોટા ખોટા મૂર્ખતાલયારી સવાલો પૂછાવી પોતાની વૈષ્ણવો પ્રતિ, શ્રીનાથજી પ્રતિ ફટલી બધી ઉંચા પ્રકારની ભક્તિ હોય, બાળ સગીર તિલકાયતના કેમ બળે ખરા લાગણીવાળા હિતેસરીઓ તેઓ સિવાય બીજા કાષ્ઠ પણ ન હોય તેમ મનાવવા મગિ છે. ફટલાક કાલા સમજી વૈષ્ણવો તેમાં ફસાઈ ગયા છે, એ નવાઈની વાત છે. વૈષ્ણવ સમિતિના સભ્યો શેઠા દેવીદાસ માધવજી, ચીમનલાલ ગીરધર, રણછોડદાસ પટવારી

કર્તાદિ, ઉદ્દેપુરના મેં દિવાન સાહેબ, તિલકાયતમીના નજીકના શાસ્ત્રી રા. નાથ સમા વગેરે જે વાતો કહે તે જોડી માનવી, કારણ કે તેઓ બધા ઉદ્દેપુરનું વધુ આ નારા છે અને સેઠમાં દખાવલા છે, એમ તેઓ કહે છે. બ્યારે કંઈ પણ જેઓની મધુની ન હોય તેવા એકલ ડાકલ યાત્રીઓની ઠંગધડા વગરની ના પાયાદાર વાતોને તેઓ સાચી મનાવવા મંત્રિ છે. આ તે કંઈ જાતની વૈષ્ણવતા ! અને વૈષ્ણવ સમાજની સેવા ! તેઓના પાપે ૩૦૦ નાથદારાવાસીઓ હુલ્લ કરવાને કારણે જેલમાં પુરાયા છે. તેઓને શ્રી હરિરાયજી મહારાજની શિક્ષાપત્રીમાંના સારા વૈષ્ણવો સમજવા કે દુઃસંગવિજ્ઞાનમાં વર્ણવેલા વંચકો સમજવા ? આનો તોલ તો વૈષ્ણવો જ કરી શકે. ઉદ્દેપુરના સત્તાવાળાઓને અને વૈ. સમિતિને કાઢી મૂક્યા પછી તેઓ શું કરવા માંત્રિ છે ? શું ખજનો ઓઢિયા કરવો છે ?

અમે નથી માનતા કે બાલતિલકાયતની કે તેમનાં બહેન બેટીજની જીંદગી ભયમાં હોય, કે તેઓની ચામડી તોડવાની ધમકી ઉદ્દેપુરના અધિકારીઓ આપતા હોય કે તેઓ સરીરે અસ્વસ્થ હોય, કે વૈષ્ણવ ધર્મ વિરુદ્ધ જઈ કદી અનશ્નન વ્રત-આમરણાત અપવાસ ઉપર, કોઈ ભૌતિક ધ્યેયની સિદ્ધિ માટે, ગયા હોય. આવી સર્વ બાબતો નાપાયાદાર છે એમ એખમદાર, બજુકાર અને સમજદાર વ્યક્તિઓએ જાહેર કર્યું છે તે જોડું માનવાને કશું કારણ નથી. ચૈત્ર સુદ ૩ નો મધ્ય ગૌરીનો વરઘોડો શ્રીનાથદારામાં નિર્વિદ્ધે નીકળ્યો હતો અને તેમાં બાલ તિલકાયત ખુશી આનંદમાં ભાગ લઈ શક્યા હતા, એમ શાસ્ત્રી રમાનાથ અને બીજા યાત્રીઓ કહે છે. તેઓનું કયન જોડું માનવાનું કશું કારણ નથી. તેઓ જણાવે છે કે, શ્રીનાથદારામાં સર્વત્ર શાંતિ છે. ચળવળ નથી. શ્રી તિલકાયત ગોવિંદલાલજીની તબિયત સારી છે. શ્રીનાથજીની સેવામાં હાજર રહે છે. વિશ્વાસપાત્ર માણસો, શ્રી ગોવિંદલાલજી, મુખીઆજી, અને કમિટિના સભ્યોની હાજરીમાં ખજનાની તપાસ ચાલી રહી છે, અને અગાઉ હતું તેમ ફરી, તેની નોંધ લેવાઈ રહ્યા પછી, તેના પર સીલ મારવામાં આવે છે. રાણી છાપના ધણી સીકાઓ તેમાં નીકળ્યા છે, જે જો સરકારી તીજેરીમાં આપવામાં નહિ આવે તો ચલણમાં નકામા છે.

આટલી સત્ય વાતને ઢાંકી દઈ, અસત્ય ભરેલી વાતો જ કેટલાક ચળવળખોરો હાંકે રાખે છે. આવા માણસોએ જ નિ. લી. દામોદરલાલજીને આડે માર્ગે દોરી જઈ ખાડામાં નાખ્યા હતા, તેઓ પાછા ગોવિંદલાલજી મહારાજની આસપાસ ફરી વળી, રાજસત્તા અને સમિતિની દેખરેખ ખાલી ધોંધાટ કરી દૂર કરાવી, નવા તિલકાયતને અજ્ઞાન રાખીને આડે માર્ગે ઉતારી દેવાનો ઇરાદો રાખે છે, તેઓજ મોટે ભાગે મપો ચલાવી રહેલા લાગે છે. પ્રભુ આવા વંચકોથી બચાવે તો સાફ ! ઉદ્દેપુર રાજ્યે અને સમિતિએ આવા ઉશ્કેરણીખોરોના તાર દ્વારા આવેલાં નિવેદનો, વિરોધના ઠરાવો વગેરે પર જરાએ લક્ષ આપ્યા સિવાય પોતાનું કામ નિડરતાથી ઉકેલવા માંડ્યું જણાય છે.

હવે માત્ર ઠાકોરજી શ્રી નાથજી માટે, ગુરુદ્વાર૩૫ તિલકાયત ગોવિંદલાલજી મહારાજના વિલાભાસ વગેરે કાર્ય માટે, તેને લાયક આચાર્ય બનાવવા માટે, અને ગરીબ દીન વૈષ્ણવ-સૃષ્ટિ માટે, કેમ અને કેવી રીતે ખજનાનો સદુપયોગ થાય તેની યોજના ધડવા પાછળ વૈષ્ણવો કંઈક સમજીને કાર્ય કરે તો સાફ. કારણ કે ગમે તેમ કહો તો પણ આખરે આ ખજનો ઉદ્દેપુરનરેલો નથી. તિલકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજીનો પણ નથી, શ્રીનાથજીનો પણ

નથી, પણ શ્રીનાથજીને વાહલી એવી વૈષ્ણવ સંપ્રદાય છે: ભક્તિયાન વૈષ્ણવોને આધાર શ્રીનાથજી સાથે રહી નિત્ય દર્શન આપે છે, ગુરુદ્વારરૂપ તિલકાપતજીનું નિયમન કરે છે, અને ઉદેપુરનરેશ્વર ધર્મરક્ષા માટે સન્મતિ આપે છે. આ ખળનો વૈષ્ણવોએ આપેલી અઠગ મોટમાંથી જ ઉભો થયો છે અને ગોસ્વામી મહારાજને અને તિલકાપતો તેા માત્ર તેના દૂરની અને વિશ્વાસપાત્ર વહિવટદારો છે. તેઓ બ્યારે વહિવટમાં અને સેવામાં બૂલ કરે છે અથવા મહિમુખ થાય છે ત્યારે શ્રી નાથજી તેઓને ગો. ગિરધરલાલજી અને દામોદરલાલજીની માફક દૂર કરે છે, એ તેા હવે અનુભવસિદ્ધ વાત છે. એટલા માટે વૈષ્ણવોએ ખળનાનો સદુપયોગ થાય તે માટે સાર્યા અદિલનો કરવાની જરૂર છે, પણ કાઈ પણ રીતે અસત્યવાદને ટેકા આપવાનો નથી, એવી અમારી તેઓને વિનતિ છે. ઉદેપુર રાજ્ય અને વૈષ્ણવ સમિતિ સામે કરાયલા આક્ષેપો ખોટા થયેલા લાગે છે. શ્રીનાથદ્વારામાં ધણા સુધારાઓ કરવાની જરૂર છે; વૈષ્ણવોનું સન્માન કરવાની અને વધુ વિદ્યાદાન આપવાની જરૂર છે; મોટી વૈષ્ણવ વિદ્યા-પીઠ સ્થાપવાની જરૂર છે; સારી ઇસ્પીતાલ, પાઠશાળા, અર્ભકાલય, વૈષ્ણવ અનાથાશ્રમો વગેરે ચાલે છે. અને તે માટે વધુ ખર્ચ કરવાની જરૂર છે. તેા શ્રીનાથજી રાજ થયા વગર રહેશે નહિ. અલખત તે સાથે સેવા પ્રકારમાં ઉણપ આવવા દેવાની જરૂર નથી. વૈષ્ણવો ચેતશે ખરા? (“ગુજરાતી” પત્રના તા. ૬-૪-૪૧ ના અંકમાંથી)

(૪)

ઉદેપુર રાજ્ય અને વહલલી વૈષ્ણવો

હાલમાં કેટલાક સ્વાર્થસાધુ વેવલા વૈષ્ણવોએ ઉદેપુર રાજ્ય સામે, શ્રીનાથદ્વારાનો ખળનો ખોલવાના નિમિત્તે મંદુ અને જુઠાણાંથી ભરેલું પ્રચારકાર્ય શરૂ કર્યું છે, એ જોઈને કોને શોક નહિ થાય ? એક બાજુએ દામોદરલાલજીને બગાડનારા પણ ઉપરથી મોટાં ટીલાં-ટપકાં માલાનો વેશ રાખનારા ઠગ ભગતો અને વૈષ્ણવોનું ટોળું છે, અને બીજી બાજુએ ઉદેપુર રાજ્યના પ્રામાણિક અને ધર્મનું તત્ત્વ સમજનારા રાણા અને અમલદારો, નિરપૂઠી અને સંપ્રદાયનું હિત ચાહનારા જોખમદાર વૈષ્ણવ શ્રીમંતોની સામતિ, અને શ્રી નાથદ્વારાના અધિકારી, શાસ્ત્રી રમાનાથ વગેરે મંડળી, અને નિષ્પક્ષપાત વૈષ્ણવ યાત્રાળુઓ છે. તેની સામી બાજુએ કેટલાક તકસાધુ વૈષ્ણવોની ટોળીની ઝાપટમાં કેટલાક પદવીધારીઓ વડીલ, બારી-સ્ટરો, ગોસ્વામી મહારાજોએ, પણ કંઈક છુપો સ્વાર્થ સાધવા માટે અથવા શ્રીનાથજીની આવક ઘટાડવા માટે અને પોતાની વધારવા માટે સાથ આપવા માંડ્યો હોય એમ ગર્ભિત લાગે છે. આ ટોળકીએ દેશી રાજ્ય વિરુદ્ધ, બ્રિટિશ હક્કમાં સહિસલામત રીતે દૂર બેસીને અસત્યવાદ પ્રચાર કરવામાં પાકા ધડાયલાં કેટલાંક વર્તમાનપત્રોને પોતાના હાથનાં રમકડાં બનાવવામાં કુશળતા વાપરી છે. એટલે જોખમદાર વ્યક્તિઓ તરફથી જે સાચા ખુલાસાઓ બહાર પાડવામાં આવે છે તેને ગૌણત્વ આપી તેની સામે ખોટા ખોટા સવાલો અને આક્ષેપો કરવાનો ધંધો તેઓએ આદર્યો લાગે છે. તેથી સામાન્ય પ્રજા એટલી બધી ગુંચવાડામાં પડી ભય છે કે તે સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરી શકતી નથી અને વિવેક બુદ્ધિ વાપરી શકતી નથી; પણ ધાર્મિક સંસ્થાઓનો ભવાડો કેવો થાય છે તે જોયા કરે છે. અને સમજે વગર સમજે

આવા ધર્મેણી, રસીઆની માફક, નાશ થવો પડે છે, અને તેઓના હસ્તકની માલ મિલકત સાર્વજનિક બનાવી દેવાની ક્રાંતિકારક ઉદ્દામવાદી જેવી પ્રેરણા મેળવી વાતો કરે છે. આ વસ્તુસ્થિતિ ખરેખર શોચનીય છે.

આ સર્વ ઉત્પાતનું મૂળ શું છે ? તે તપાસવાનું છે. શ્રી નાથદ્વારાથી નિ. શ્રી. ગો. શ્રી તિલકાયત ગોવર્ધનલાલજી મહારાજને એવી કાષ્ઠ લીટીએ મોહબુદ્ધિ સુજી કે તેઓ ૧૪-૧૫ મોટી પેટીઓ ભરીને શ્રીનાથજીની મિલકત લઈને સીમલા ઇ. સ. ૧૯૩૩ માં ગયા. ત્યાં આગળ નાં વાઘસરોય સાથે શું થયું તે હજી અંધારામાં છે. અચાનક તેઓએ શ્રીનાથજીથી દૂર ત્યાં આગળ લીલા વિસ્તાર કર્યો, અને જર ઝવેરાત રોકડ વગેરેની પેટીઓ તેમના વારસદાર પુત્ર શ્રી દામોદરલાલજી મહારાજના હાથમાં આવી. તેઓશ્રી પોતાને સારી સ્ત્રી, છોકરો અને છોકરીઓ હોવા છતાં દિલ્લીની કાષ્ઠ એક નાયનારી હંસા નામની ગણિકાના પ્રેમના ફંદામાં ફસાયા. ઈશ્વરની માયા અદ્ભુત છે. પોતે એક આચાર્ય હોય પોટી રીતે માની લીધેલું કે પોતે શ્રીકૃષ્ણના અવતાર રૂપ છે, અને નિત્ય લીલા ચાલુ રાખવાને ભૂતળ ઉપર અવતરેલા છે. કંઈક આવી જ માન્યતા દરેક ગોસ્વામી મહારાજ ધરાવતા હોય છે. આવા પોટા શિક્ષણથી ભરમાયલા તેઓ પોતાને લોકવેદની બહાર માનતા હોવાથી તેઓએ ઉદેરપુત્રી સત્તાનો ઇન્કાર કર્યો. અને શરણે આવેલી દેવી જીવ માનેલી હંસાનો ત્યાગ ન કર્યો. શ્રી દામોદરલાલજીની આચાર્ય કે ગુરુ તરીકેની નાલાયકી જોઈને ઉદેપુર રાજ્યે તેને તિલકાયતપદથી ઉઠાડી મૂક્યા અને તેમના બાળપુત્ર શ્રી ગોવિંદરાયજીને તિલકાયત તરીકે જાહેર કર્યા. આ ઉપરથી મુંબઈની હાઈકોર્ટમાં દામોદરલાલજીએ પોતાનો હક્ક સ્થાપવાને દાવો માંડ્યો તેમાં ૪-૫ લાખ રૂપીઆનું પાણી થયું, અને ઉદેપુર રાજ્યે ન્યાયની રીતે શ્રીકૃષ્ણ ભંડારમાંથી લઈને તે ભર્યા લાગે છે. દામોદરલાલજી પાસે શ્રીનાથજીનો નીલમનો હાર અને ચીજીકનો હીરો હતો, જે તેમણે વેચી નાખ્યા ત્યારે ઉદેપુર રાજ્યે તે છોડાવ્યા હતા. આવા તો ઘણા કીરસાઓ છે. આટલું છતાં દામોદરલાલજી સુધર્મા નહિ અને પોતાની પાસેની ચૌદ પંદર પેટીઓમાંની લાખોની મિલકત મોજશોખમાં ઉરાડી દીધી. તેમના દુર્યુષ્ણોનો એપ તેમનાં પુત્રપુત્રીઓમાં પણ કદાચ લાગ્યો હોય ! તે વખતે આજે જે કેટલાક વેવલા વલોપાતિયા વૈષ્ણવો ઉદેપુર રાજ્ય સામે પ્રચંડ અહિંસનો કરવા ઉઠ્યા છે, અને ગો. મહારાજને પણ તેમાં જોડાયા છે, તેમાંથી કાષ્ઠએ કેમ દામોદરલાલજીની ગેરવર્તણૂક સામે વિરોધ ઉઠાવ્યો ન હોતો ? મુંબઈમાં અને બહારગામમાં પણ કેટલાક ગોસ્વામી મહારાજોએ દામોદરલાલજીનું અનુકરણ કર્યું લાગે છે. પુષ્ટિમાર્ગી ગુરુઓને બગાડવામાં વેવલા અંધ શ્રદ્ધાળુ વગેરે શિષ્ય વૈષ્ણવો અને સ્વાર્થી શાસ્ત્રીઓ ઓછા જોખમદાર નથી.

પછી દામોદરલાલજી ૧૯૩૬ માં લીલાવશ થયા, એટલે ઉદેપુર રાજ્યે બાલપુત્ર ગોવિંદરાયજીને તિલકાયતપદે સ્વીકાર્યા. આજ વખતે શ્રીનાથજીના ધનભંડારની નોંધ થવી જોઈતી હતી, પણ દામોદરલાલજીનાં વિધવા વહુજી મહારાજની આડાઈને લીધે કામ મુલતવી રાખવામાં આવ્યું હતું. પણ ૧૯૩૯ માં વહુજી મહારાજ પણ લીલાવશ થયા, ગોવિંદરાયજી અને બેટીજીની આસપાસ ફરી વળેલા હલકા ચળવળખેર માણસોથી ચેતીને રાજ્યે ખજાનાની નોંધ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. એમાં રાજ્યનું પગલું શી રીતે ખેડું છે, તે

કોઈવનારામાંથી કોઈ સમજાવી શકતું નથી. જો રાજ્ય આજે કાયદા પ્રમાણે
 નોંધ ન લે તો તેમાંથી રફરફે તફરફે થવાનો સંભવ રહે છે અને વધમાં આવતાં
 ગોવિંદરાયજી રાજ્યને બેદરકારી માટે પ્રેરણા શકે તેમ છે. એટલે નોંધ લેવાની
 રાજ્યને માથે ફરજ આવી પડી હતી. તિલકાયત ગોવર્ધનલાલજી મહારાજની અને કાંક-
 રોલીના મહારાજની સગીર અવસ્થામાં ખળનો ખોલવામાં આવ્યો ન હતો અને નોંધ
 લેવામાં આવી નહોતી, તેનો દાખલો આપી આજે શ્રીનાથજીનો ખળનો નહીં ખોલવાનો
 આગ્રહ કરવામાં આવે છે તે ખોટો છે. એક તો તે વખતની પરિસ્થિતિ જુદી હતી, અને
 આજની પરિસ્થિતિ જુદી છે. આજે તો તેમાંથી ઉચાપત થઈ જવાનો સંભવ વધુ ઉભો
 થયો છે. આજે કેટલાક ચળવળખોરો તરફથી કહેવામાં આવે છે કે એ ખળનામાં આજ
 ૪૫૦ વર્ષમાં થઈ ગયેલા ૮૦૦ ગોસ્વામીઓએ દરેકે ૫૦ હજાર રૂપીઆ આપેલા છે, એટલે
 ૪ કરોડ રૂપીઆ આપેલા છે. તે ઉપરાંત આજે ૪૦૦ વર્ષો થયાં વૈષ્ણવોએ તથા રાજા
 રાણાઓએ લાખોની ભેટ ધરી છે. તેમજ કહેવાય છે કે, ગુંસામજી શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીના
 સમયમાં વિ. સં. ૧૬૨૩ માં શ્રીનાથજીને સતધરામાં પધરાવીને વિઠ્ઠલનાથજીના ૬ પુત્રોએ
 પોતાનું લાખો રૂ. નું સર્વસ્વ અર્પણ કર્યું હતું. આ બધામાંથી દર વર્ષે સરેરાસ પાંચ
 લાખનો કે આઠ લાખનો ખર્ચ ખાદ કરતાં આજે કંઈ નહિ તો ૧૦-૧૨ કરોડની કિંમ-
 તનો આ ખળનો હોવો જોઈએ. જો આવી આવી વાતો ખરેખર સાચી હોય તો તે શું
 તપાસવાની જરૂર નથી? પણ આજે ધનભંડાર ખોલતાં અને તેની વસ્તુની નોંધણી, કીમત
 આદિ કરતાં ઉપલી વાત ખોટી ઠરે છે. અત્યાર સુધીમાં ભાગ્યે ૩૦ થી ૫૦ લાખની કીમ-
 તનો માલ નીકળ્યો હશે, એમ જાહેરમાં આવેલી ખીનાથી જણાય છે. સાચી વાત તો ઉદે-
 પુરના સત્તાધીશો તરફથી જાહેર થાય ત્યારે ખબર પડે. અત્રી ઉડતી કપોલકલ્પિત વાતોની
 સામે બચાવ કરવાને, આલતિલકાયતની મિલકતનું રક્ષણ કરવા માટે તે ખોલીને તેની નોંધ
 લેવાની અને તેના ઉપર સખત ચોકી પહેરો રાખવાની જરૂર ઉભી થઈ છે, અને એ ચેત-
 વણીનું પગલું ભરવામાં ઉદેપુર દરબારે કે તેમાં સંમતિ આપનાર વૈષ્ણવ સમિતિએ માળો
 ખાવા છતાં હાથપાંચ જ વાપર્યું છે, અને કશું પણ અયોગ્ય કર્યું નથી; એમ સમજદાર
 નિષ્પક્ષપાત વૈષ્ણવો માનતા હોવા જ જોઈએ.

આ મુખ્ય મુદ્દો છોડી દઈને ચળવળીઆ અને ધાંધલીઆઓએ આડી વાતો ઉપર ભારે
 કાલાહલ મચાવ્યો છે, અને કેમ જાણે કેવીકે મોટી આફત શ્રી નાથદ્વારા ઉપર આવી ન
 પડી હોય તેમ આજનો રવિવારનો તા. ૨૦ મી એપ્રિલનો દિવસ “વિરોધ દિન” તરીકે
 ઉજવવાનું ફરમાન વૈષ્ણવો માટે કાઢ્યું છે. તેઓએ જે ટ્રાંસિસની નિંદા કરે છે તેની નીતિ-
 રીતિનું અનુકરણ કરવા માંડ્યું છે, અને પાયા વગરની વાતો અને આરોપો મુકી તપાસ
 સમિતિઓ નિમવાની ધાંધલ મચાવી છે, એ જોઈને ભગવત્સેવાપરાયણ કયા વૈષ્ણવનું દિલ
 નહિ દુઃખાય? પતિયાળાનું તોહમતનામું અને રાજકોટનું તોહમતનામું અને એવાં બીજાં
 એકતરફી તોહમતનામાં જેવાં આમાંથી પણ કુભાડો ઉભાં થશે, એ જ ફલિતાર્થ નીકળવા
 શિવાય બીજું કશું દેખાતું નથી. પણ રાજકોટ દરબારની વિરૂદ્ધ ચળવળમાં ખુદ મં. ગાંધી-
 જીને શો અનુભવ મળ્યો તેનો તો વિચાર કોઈ કરતું નથી. તોફાન કરનારાઓ ફાવી જાય
 નહિ અને પાછળથી ઉદેપુર રાજ્યની નબળાઈ કહેવાય નહિ, લાઠીમાર કે ગોળીબાર કરવો
 પડે નહિ તેટલા માટે સાવચેતીનાં પગલાં તરીકે કેટલાક શકમંદ માણસોને કેદ કરવામાં

આખા છે, અને રોજ તેમજ રાખી હતી, તે ઉપાસવામાં આવેલી મળવળ ને
પણ વાજખી સાચા વિના નહિ રહે. રોજ ઉમતો કામતો જ વાજખી છે. આ
રાખનો ખોટો અચાવ કરવા માંડતા નથી, પણ શ્રીનાથદારાના અને વૈષ્ણવોના કામને
દૃષ્ટિએ એતાં વેળાનું પગલું વાજખી લાગે છે.

વર્તમાનપરોમાં ઉલ્ટાસુલ્ટા સમાચારો પક્ષકારો તરફથી છપાય છે, તેમાં ક્યાં ક્યાં
હોવા જોઈએ તેનો નિષ્કર્ષ કરવો સહેલ નથી. આજનો દિવસ વિરોધ દિન તરીકે પાળવાનું
જાહેર થયું છે. તેના કાર્યક્રમમાં કાંઈ ચોક્કસ આદેશમાંથી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની કે ગોવ-
ર્દનધારી દેવદમન કે ઇન્દ્રદમનની પ્રાર્થના કરવાનું કહેવામાં આવ્યું નથી, પણ શ્રી ગુંચા-
મંજી વિક્રમનાથજીએ પોતાના પિતા શ્રી વલ્લભાચાર્યજીનાં ગુણદર્શક ૧૦૮ નામોનું એક સ્તોત્ર
પત્રબંધિત દર્શાવવા રચ્યું છે, જેને 'સર્વોત્તમ સ્તોત્ર' એવું નામ આપ્યું છે તેનો પાઠ કર-
વાની સચના થઈ છે. કેવળ નિરપૂર્ણ અને એક ધાતી-ઉપરજી રાખી, જો ચાલી યાત્રા
કરનારા અને ભાગવતનું એક નિઠાથી પારાયણ કરી તેના ઉપર ટીકા કરનારા બહુત પંડિત
શ્રી વલ્લભાચાર્યજીનાં નામોનો પાઠ, આ વ્યાવહારિક જીવડામાં શી રીતે સહાય કરશે તે અમે
તો સમજી શકતા નથી. શ્રી વલ્લભાચાર્ય પ્રતિ અમને પૂજ્યભાવ છે, પણ એમનાં પવિત્ર
નામોનો ઉપયોગ, લૌકિક મિથ્યા ક્ષણિક કાર્યની સિદ્ધિ માટે થાય છે તે જોઈને અમને તો
એક થાય છે. ગુરુસ્તોત્ર ૩૫ સર્વોત્તમ સ્તોત્રની ભાવના ક્યાં અને તેનો કેવો ઉપયોગ ? શું
સર્વોત્તમ સ્તોત્રનો પાઠ એ મારણજીરણનો તાંત્રિક પ્રયોગ છે ? શું તેથી ઉદ્દેપુરી નોકરચાહીનો
નાશ થવાનો છે ? આ ધાંધલમાં કેટલાક ગો. મહારાજો અને બાળકો પણ ભાગ લે છે, તે
પણ શોકકારક છે. રાજસત્તા અને ધર્મસત્તા વચ્ચે વિખવાદ ઉભો કરવામાં કદી લાભ થતો
નથી; અને ગુરુઓ જ્યાં સત્યારિતચાલી હોતા નથી ત્યાં રાજસત્તા તેઓને ઠેકાણે લાવે છે,
એ ઇતિહાસસિદ્ધ વાત છે. ("ગુજરાતી" પત્રના તા. ૨૦-૪-૪૧ ના અંકમાંથી)

(૫)

મુંબઈના વૈષ્ણવોની સભા

તા. ૧૭ મીએ મુંબઈમાં મહારાજ શ્રી જોકુળનાથજીના પ્રમુખપદે મુંબઈના વૈષ્ણવોની
જંગી સભા મળી હતી. આ પ્રસંગે ઉદ્દેપુરમાં આવેલ શ્રીનાથ દારાના વૈષ્ણવ મંદિર સંબંધે
ઉદ્દેપુર રાજ્યે ભરેલ પગલનો વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રસંગે એક તપાસ
સમિતિ નીમવામાં આવી હતી. તેનું પ્રમુખપદ શ્રી જમનાદાસ એમ. મહેતાને આપ્યું છે.
બીજા સભ્યોમાં મુંબઈના માજી વડા માનિસ્ટ્રેટ શ્રી ઇન્દ્રવદન મહેતા અને શ્રી વી. એન.
સાહ છે. આ સમિતિના ખર્ચ માટે ત્યાંને ત્યાં રૂ. ૫ હજાર એકઠા કરવામાં આવ્યા હતા.
તા. ૨૦ મીએ અ. હિંદ વૈષ્ણવદિન ઉજવવાનું નક્કી થયું હતું.

શ્રી જોડાભાઈ કલ્યાણજીનું નિવેદન

નાથદારા સમિતિના એક સભ્ય શ્રી જોડાભાઈ કલ્યાણજી એક નિવેદનમાં ઉદ્દેપુર દરબાર
અને તેણે ખબરનાની કરેલી નોંધ માટે કરેલા હુકમો સંબંધે લખે છે કે:-૧૯૩૪ માં દર-
બારના હુકમથી જાણીતી વ્યક્તિઓ સમક્ષ કવેરાતની તપાસ કરવામાં આવી હતી. આ

નરોધ કમી ન હતો. તેમજ એ તપાસ વિશે કમી કંઈ દર્શાવી ન હતી. એ તપાસ કરવાની ફરજ દરબાર ઉપર છે. તેમાં ચંદિરને, સંપ્રદાયને અને તિલકા છે. ૧૯૪૧ ના માર્ચની ૧૨ મીએ તપાસ કરવાનું નક્કી થયું હતું, પરંતુ યાક વિનયતોષીઓએ સભાઓ ભરીને ધાંધલ કરી મૂકી હતી અને રાજ્ય પર આજ નીમ્યું હતું. આથી આવા તોફાનીઓને પકડવાની ફરજ રાજ્ય પર આવી પડી હતી. ત્યાર પછી મુંબઈ, સુરત અને અન્ય સ્થળે ખોટા તારો કરવામાં આવ્યા હતા. પૂરતી તપાસ કરતાં મને માલમ પડ્યું છે કે વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી હકીકત અપમેળા છે. દરબાર આજે જે નોંધ-તપાસ કરે છે તેમાં તેમનું અંગત હિત નથી.

(“યુજરાતી” પત્રના તા. ૨૦-૪-૪૧ ના અંકમાંથી)

(૬)

વૈષ્ણવ સમિતિના એક સભ્ય શેઠશ્રી દેવીદાસભાઈના અગત્યનો ખુલાસો.

શ્રી નાથદાસ દિન અંગે મધ્ય તા. ૨૦-૪-૪૧ ને રવિવારે મુંબઈ શહેરમાં ચંદાવાડીમાં ભરાયેલ વૈષ્ણવોની બહેર સભા અને તેમાં વક્તાઓએ કરેલા પ્રવચન સંબંધે વૈષ્ણવ કમિટિના એક આમેવાન સભ્ય અને શહેરના બહુશીતા શેઠ શ્રી દેવીદાસ માધવજીએ નીચેનું બાબતોનું નિવેદન બહાર પાડ્યું છે:—

મયા રવિવારે વૈષ્ણવોની ચન્દ્રબાગમાં ભરાયેલ સભામાં બહેર થયેલી અસત્ય હકીકતોથી વૈષ્ણવ જનતામાં વધુ ગેરસમજુતી અને હિંકેરાટ ફેલાવવાના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે. નાપાયાદાર વાતો.

સભામાં માત્ર ચારસો પાંચસો જેટલાં સ્ત્રીપુરુષો હતાં તેને બદલે જે લાખ વૈષ્ણવોએ એ ઉક્ત અદિલનોમાં ભાગ લેવાની વાત મિથ્યાવાદી સાચી તરફથી કરવામાં આવી છે તે તદ્દન ખોટી છે.

ધાંધલથી ખોટું રસ્તું દોરવાશે નહિ.]

એક ભોળા અને આવી બાલ પ્રવૃત્તિમાં કાંઈ પણ વખતે ભાગ નહિ લેનારો પણ માત્ર સેવાભાવિ અને યુવક ગોસ્વામી બાળકને પ્રમુખ તરીકે સ્થાપી, લખી આપેલું બાપલુ યાત્રિક રૂપે બોલાવી જે ફારસ ભજવી બતાવવામાં આવ્યું છે, તેથી સમજુ વૈષ્ણવ જનતા જરાએ ખોટું રસ્તું દોરવાઈ બચ તેમ નથી.

ખબનો કેની આગળ બોલાયો ?

સભાએ પસાર કરેલા ઠરાવમાં ખબનો બોલવાની રીતી માટે જે કાંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તે સંબંધે અગાઉ ખુલાસા થઈ ગયા છે. શ્રી બાળ તિલકાચત, શ્રીનાથજીના મુખ્યાલ, શ્રીમ વૈષ્ણવ ભગીરદારો અને રાજ્યના જવાબદાર સીનીયર મીનીસ્ટર વગેરે શ્રીમ અમલદારોની રજૂઆતમાં તે ખબનો બોલાઈને તેની મથારિયત નોંધ કરવામાં આવી છે, એ વાત પણ નાથદાસ સમિતિના એક નિવેદનમાં અત્યાર પહેલાં બહેર કરવામાં આવી છે.

સાવચેતીનાં પગલાં

વળી ફોજ આવવાના પ્રકરણનું કારણ પણ અત્યાર પહેલાં કોઈની જાણ નહોતી. આ એક વર્ષ અગાઉ રાજ્યની સામે બંડ ઉઠાવનારા તથા ખીખર કેટલાક અણસમજીતોનાં કેસ વાંચીએ સહી ભરી “હમ મરેંગે કે મારેંગે” જેવા પડકાર કરવાથી શ્રીનાથદાસ ઉદ્દેશ્ય દ્વારા વધુ ઉશ્કેરણી થઈ જાય અને અત્યાચારનો પ્રસંગ ઉભો થાય તો તેની સાવચેતી તરીકે ઉદ્દેશ્ય દરબાર તરફથી ફોજ મોકલવામાં આવી હતી. આવો ખુલાસો પણ રાજ્ય તેમજ શ્રીનાથદાસ સંમિત તરફથી સત્તાવાર રીતે બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.

બોલી લાંબેરણી

ઉપરાંત શ્રી બાલતિલકાચત પર પણ કોઈપણ જાતના અંકુશો મૂકાયેલા નથી. અને તેઓ હરવાહરવા તેમજ દેવદર્શને જઈ શકે છે. આ હકીકત પણ એક કરતાં વધુ વખત વૈષ્ણવ સમિતિના સંબંધોએ તેમજ શ્રી મુખ્યાળ, પં. રમાનાથજી, અધિકારી શ્રી રણુછોડલાલજી તથા કલકત્તાના એક સુવિખ્યાત વૈષ્ણવ ગૃહસ્થ વજેરેએ જાહેર કરી છે. છતાં પણ ખોટા રસ્તે દોરવનારા કરવામાં આવેલા હરાવથી વૈષ્ણવ જનતાને લાંબેરી મૂકવાનો જે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે શોચનીય છે.

સમિતિની વગોવણી

અંદાવાડીની સભામાં એ હરાવ રજુ કરનારે આ પ્રકરણ પર ટાંકપીછોડો કરવા નાથદાસ સમિતિના સભ્યો પ્રયાસો કરે છે એમ જણાવી એ વાતને દુષ્પદ તેમજ આશ્ચર્યજનક વર્ણવી છે. ઉપરાંત એ હરાવને ટેકા આપનારે પણ જણાવ્યું છે કે ખજાનો ખોલવામાં રાજ્યને સાથ આપવા માટે શ્રીનાથદાસ સમિતિ જવાબદાર છે.

આ સંબંધમાં સમિતિએ અત્યાર અગાઉ પોતાના નિવેદનો બહાર પાડેલાં છે, સંપૂર્ણ ખુલાસા કરી ચુકી છે. છતાં પણ ફરી ફરીને એક જ વાત અવગણી સ્વરૂપમાં રજુ કરીને કમિટીને માત્ર દલકા પાડી તેનું વર્ગીકરણ કરવા સિવાય આમાં બીજો શો હેતુ છે તે સમજાવતું નથી.

પરંતુ સમજી વૈષ્ણવો તો આ બાબતનો ખ્યાલ યથાયોગ્ય રીતે કર્યા સિવાય રહેનાર નથી.

ખજાનો ખોલવાનો હેતુનો નિર્ણય થયો તે તારીખે હાજર રહેવાનું ફરી નિમંત્રણ વડા અમાલ્યે સમિતિના સભ્યો પર મોકલ્યું હતું, છતાં સમિતિના સભ્યો નાથદાસથી તરતના જ આવેલા હોવાથી ખજાનો ખોલવાના દિવસે ત્યાં હાજર રહી શક્યા નહતા.

સમિતિ શા કારણે વહેલી હાજર રહી નહિ?

દિવાન સાહેબ તરફથી આવેલા પત્રમાં ખજાનો તુરત ખોલવાનાં કારણોજ દર્શાવવામાં આવેલાં હતાં તે પત્રમતિ જરૂર પૂરતો ભાગ નીચે પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

“તમારા તારને માટે ઉપદેશ માનું છું. તા. ૨૪ મીથી “ઇન્વેન્ટરી” લેવાનું કાર્ય મોકુફ રાખવાનું અસહ્ય હતું કારણ કે કેટલાક ગૃહસ્થો અને અમલદારોને નાથદાસમાં પખવાડિયું રોકા રાખવા પડે તે ધણું અગવડ પડતું હતું અને પાછા મોકલીને ફરી ખોલાવવાનું બહુ અગવડ પડતું હતું” (ઉપલેખ પત્ર પાંચ ગોસ્વામી બાલકોની હાજરીમાં મેં પોતે ફરી નાથદાસ જવાને દિને વાંચી સંજળાવ્યો હતો.)

આ હકીકત ગોસ્વામી બાલકોની જાણમાં હોવા છતાં સભાના પ્રમુખ ગોકુલાધીજીના મંદિરવાળા શ્રી ગોકુલનાથજી મહારાજ વૈષ્ણવ સમિતિને ગુલાબરી બેદરકારી સેવવાનું કેમ કહી શક્યા?

